

E3. Akrobatdanserinden: Solveigs sjæl rejser med Solskibet gennem den farlige underverden

Poul: På denne festdag vil en frygtelig ulykke ske for danserinden, Solveig. Vi er i år 800 før Kristi fødsel. Prægtige skibe fra forskellige egne af Norden er lige nu på vej, sejlene til mødestedet, Bohuslän, ved den svenske kyst. Herfra skal den årlige kultiske ceremoni løbe af stablen. På det danske skib er den unge akrobatdanserinde, Solveig, ombord. Hun er trukket i sit snurreskørt, hun strækker ud, gør leddene smidige. Ceremonien er den vigtigste opgave, hun har. Tænk at få lov til at danse til solgudens ære: At være med til at sikre, at solen står op atter igen i morgen. Men hvad hun ikke ved er, at denne dag - denne festdag, som også er en alvorens dag - vil blive enden på hendes eksistens. I hvert fald i de levende sjæles verden.

Louise: Du lytter til *Obscuritas*. En podcast om den mørke danmarkshistorie. Og denne gang handler det om, hvordan vores forfædre for alt i verden har prøvet at undgå netop det: Mørket. Her er et virkelig smukt lys i dag, synes jeg.

Flemming: Ja, vi er rigtig heldige. Det kan være, at Solveig og de andre har padlet solen godt op, så er stået godt op her til morgen.

Louise: Det handler om bronzealderens soldyrkelse.

Flemming: Jeg hedder Flemming Kaul. Jeg er seniorforsker på Nationalmuseet, og jeg er Dr.Phil., og jeg har skrevet en disputats om bronzealderens religion, bronzealderens mærkelige soldyrkelse, bronzealderens ritualer.

Louise: Vi kan ikke vide det, men vi kan forestille os, at akrobatdanserindens historie lyder sådan her.

Flemming: Det var en ung kvinde, der hed Solveig. Hun levede i bronzealderen for mere end 2.500 år siden. Og hun var af en god familie, der dyrkede jorden og havde en stor gård, og hun havde lært af sin mor, hvordan man skulle danse, og hvordan man skulle opføre sig til solens ære. Så hun havde hørt mange historier, hun havde lært me-

get, så hun havde forstand og viden om den solreligion, som hun nu skulle til at optræde i igennem de mange spændende ritualer, som man havde i bronzealderen.

Louise: Hvad er det, som du sidder med i hånden, Flemming?

Flemming: I hånden sidder jeg med en kopi af en lille fin figur fra Grevensvænge. Grevensvængefundet hedder det. Det blev fundet i slutningen af 1700-tallet. Vi kalder det nogle gange for en figurine, når de er små, af en kvinde, der står i bro eller er i gang med en flikflak-bevægelse. Det vil sige, at hovedet og fødderne er på samme plan. Og hun er jo i gang med en rituel dans. Hun har ikke ret meget tøj på: Hun har kun et snurreskørt på, som vi også kender fra Egtvedpigen - en anden kendt bronzealderkvinde. Og så har hun halsring på. Og det er sådan set hvad hun har på. Så det er måske, hvad man kunne kalde for en topløs danserinde, der - ud fra denne lille figur - er i færd med at danse akrobatiske danse.

Louise: Vi sidder her på en bænk, ikke særlig langt fra hvor et andet meget kendt bronzealderfund, Veksøhjelmen, blev fundet. Vil du ikke prøve at beskrive, hvordan der ser ud, lige her hvor vi sidder nu?

Flemming: Lige hvor vi sidder nu, der sidder vi på den lille bænk højt hævet over Brøns Mose eller Veksø Mose. Og det fremstår nu som en sø med en masse siv. Men for ikke så mange år siden var det sådan en mere lukket mose, hvor man kunne grave tørv. Og ved tørvegravningen var det, at man fandt de berømte Veksøhjelme. Og disse Veksøhjelme er jo i sig selv et ikonisk fund fra bronzealderen, brugt i bronzealderens ritualer i forbindelse med danse og alt dette. Så det er jo spændende at sidde lige og kigge ned på fundstedet og se på de mærkelige firkantede hjørner af sivene, der markerer det gamle tørveskær fra krigens tid.

Louise: Og det er lige derude, hvor de to svaner er, sådan cirka, at de blev fundet.

Flemming: Ja, jeg tror vi skal måske 20 meter til venstre i forhold til svanerne, men vi kan jo bede dem om at svømme derhen.

Louise: Hvad Veksøhjemmene og denne mose har med Solveigs historie at gøre, det vil jeg gerne lige vende tilbage til. Hvis du skal få mig til at forstå, hvilken rolle, hvilken magt solen havde i bronzealderen, hvad skal jeg så vide? Hvad er det vigtigt, jeg ved?

Flemming: Det er vigtigt at forstå, at bronzealderen var et landbrugssamfund. Alt afhæng af solen og solens gang. Hvis solen svigtede, og det blev mørkt. Vi har eksempler på tider lidt senere, fra jernalderen, hvor et stort vulkanudbrud medførte, at solens lys næsten ikke kom igennem de støvmasser, som vulkanen havde skabt. Så kommer der hungersnød, og så kommer der nød. Så for mennesket dengang var det vigtigt at kontrollere solen. Og man var også meget bange for, at solen om natten... Måske især når det er tæt ved midvinter, og solen er langt nede i underverdenen og har svært ved at komme op. Tænk engang hvis solen blev stoppet i underverdenen, så er det jo verdens undergang. Uden sol, intet liv. Alting dør. Ja, man kan egentlig også sige, at tiden standser. For tiden er jo, når alt kommer til alt, også for os, solens gang. Det er sådan, vi måler tiden. Så det farligste egentlig for både dem i bronzealderen og for os, det var, hvis solen stoppede. Og på den måde var man besat af at kontrollere solen, så solen kunne lyse og give liv på jorden. Og man var besat af at lave ritualer. Som for eksempel om foråret, hvor solen skulle stå op tidligere og tidligere hver morgen og give mere og mere varme og liv til jorden.

Louise: Ritualer er gået i gang. De største skibe, der er lagt til land ved Bohuslän, er udstyret med prægtige hestehovedstævne, både fortil og bagtil. Og mens lyden fra lurerne runger, bliver skinnende kultøkser båret frem af mænd med hornede hjelme. Nu er det Solveigs tur. Det, hun har trænet op til og præciseret i månedsvis, skal nu stå sin prøve. Hun og de andre akrobater tager hinanden i hænderne og danser ind i en kæde. De går i bro, slår flikflakker hen over skibsdækket fra den ene tofte til den anden. Men pludselig mister Solveig balancen. Hun falder, og hun slår hul i knæet. Disse kultøksebærere med de hornede hjelme... Det er jo selv samme hjelme, der blev fundet lige herhede.

Flemming: Ja, det er de hornede hjemme fra Veksø, og dem kan vi kombinere med de små danserinder. Udover denne lille danserinde - dem fandt man faktisk 3 af - så fandt man figurer af personer, præster, med hornede hjelme, som bar kultøkser frem. Så vi kan sige, at når vi sidder her ved Veksø Mose, ja, så må den person, der har båret de

hornede hjelme også have set og deltaget i ritualer med vores lille figur. Med vores Solveig.

Louise: Ligger de her, fordi de er blevet ofret til solguden?

Flemming: Det er svært at sige, hvad der rigtig skete, når man ofrede dem. Det er meget nemmere at sige, hvad der skete, før det blev ofret. For der har vi jo netop helleristningerne, hvor vi kan se alle præsterne med hornede hjelme på skibe og alt dette. Men hvad man gjorde, da de på en eller anden måde havde spillet deres rolle, disse hjelme, det ved man ikke ret meget om. For der er ikke måltidsrester eller sådan noget ved moserne. Så måske er det sådan med disse værdifulde ting, at når de én gang eller et bestemt antal gange har været til kultfestival, så er det som om, at deres rolle er udspillet, og de skal gives tilbage til guderne. Det kan vi ikke vide, og det kunne jo være flot, hvis der sad en masse mennesker heroppe og så på dem blive ofret, men jeg tror, at det var en enkelt præst, der kendte hemmelighederne, der alene gik ud og ofrede dem. Det er nemlig også rigtig smart, for så er der ingen, der ved præcis, hvor det er, at vandets mørke har lukket sig over dem. Så jeg tror ikke, der har været et stort ritual, da man lagde dem ned. Alle de store ritualer finder sted før, mens de hornede hjelme og danserinderne har deres - jeg vil næsten sige - levende danseliv.

Louise: Hvorfor lige her ved en mose? Hvorfor er de blevet placeret, ofret, her, tror du?.

Flemming: Veksøhjemlene, og for den sags skyld Grevensvængefigurene, er jo slet ikke de eneste mosefund fra bronzealderen. Tænk på hvad vi har af andet kvindeudstyr: kvindesmykker, bælteprydelser. Alt det man har ofret. Eller for den sags skyld mændenes sværd, som man har ofret i moserne. Det har altså været en rituel praksis, at når tingene har været brugt et vis stykke tid, så skulle de måske en tur ned i underverdenen, hvor vandet lukker sig over dem, og mørket lukker sig omkring disse ting: Nu er det givet tilbage til guderne, og ingen kan se det mere.

Louise: Nu har du flere gange nævnt underverdenen. Hvad er det?

Flemming: Ja, underverdenen. Hvis der skal være plads til en underverden, så skal vi forestille os, at jorden er flad. Og at det, der er rundt om, er Solens rejse, hvor solen om dagen foretager en bueformet rejse over himlens bue. Og når den så går ned, så er den

nede under jorden, og det er jo den flade jord, og det er jo underverdenen. Og så bevæger solen sig igennem underverdenen, den modsatte retning end om dagen, for den skal jo kunne komme igennem underverden og stå op nogenlunde samme sted dagen efter. Så man troede - det gør vi stadigvæk - at solen bevæger sig over himlen. Mere eller mindre. Selvfølgelig ved vi godt, at nu kører det hele rundt på en anden måde. Men når den så går ned, så skal den jo bevæge sig igennem underverden. Og det kan være et meget farligt sted, ved vi fra andre religioner. Ja, også fra den nordiske bronzealderreligion. Der kan være netmonstre: Sådant nogle underlige monsterlignende skikkelser, hvis krop er et net, der kan standse solen. Og det er jo ikke godt, hvis solen bliver standset. Og hvad er et nets egenskaber? Det er netop at standse og holde noget fast. Så dem, der hjælper solskibet igennem underverdenens mørke, skal altså sørge for at padle udenom disse net og disse farer, der kan standse solen. Så der har været en modsætning mellem livet og lyset om dagen og så om natten, hvor solen er igennem en farefuld rejse i underverdenen, hvor man håber, den kan stå op igen.

Louise: Og sådan en mose her er måske et meget godt sted til at markere denne overgang mellem elementer?

Flemming: Jamen, sådan en moses vand er jo et mystisk sted. Især hvis vi forestiller os sådan en kold vinterdage, hvor solen næsten ikke er oppe, og det er mørkt. Så er det lige pludselig ikke himlens blå, der skinner i vandet. Så er det sådan en mørk masse, der kan skjule noget. Så på den måde kan man sige, at man ønsker sig, at solen skal stå op. Men samtidigt er vandet noget mørkt, mystisk noget, der lukker sig om tingene.

Louise: Kan vi se solen i dag?

Flemming: Ja, det går lige akkurat. Selvom det er en mørk novemberdag, så er vi jo egentlig lidt heldige, at der faktisk er et godt lys. Men vi kan godt fornemme, at det vand, der er herude, det er der noget mørkt, koldt noget med lidt død og ubehag og adgang til underverdenen.

Louise: Der er gået betændelse i det blodige sår, som Solveig fik efter faldet på skibet. Mørke streger er begyndt at kravle ud over hele det venstre ben, og det udvikler sig i løbet af få timer til et septisk chok. Solveig overlever ikke. Hun dør af blodforgiftning. Hendes døde sjæl forlader hendes krop og træder ombord på solskibet. For som danser

til solgudens ære kommer Solveig efter sin død med på solskibet, hvor hendes døde sjæl farter rundt og rundt, og hvorfra hun sammen med de andre døde sjæle padler solen over himlens bue om dagen og med den slukkede sol gennem underverdenen om natten. Rundt og rundt, igen og igen, dag efter dag, år efter år.

Flemming: Ja, nu er Solveig jo død, og hun skal begravnes. Når vi nu er i yngre bronzealder, så bliver hun brændt, og hendes brændte ben bliver puttet i en urne. Men hun bliver sat ned i forfædrenes gravhøje, hvor der ligger mange af hendes forfædre. For hun er en betydningsfuld person, og hun skal ned sammen med de andre fra hendes slægt, der er kommet før hende. Der bliver sikkert drukket gravøl omkring hende. Måske bliver der også ofret noget af øllen til hende, for hun skal jo have noget med på vejen. Gravøl kender vi fra et andet fund, nemlig Egtvedpigen. Hun har en lille en birkebarksspand med øl med i graven. Og det øl - det er meget vigtigt at tænke sig - er jo også gravøllet, som de levende deler med den døde en sidste gang. Men - det gælder også for Solveig - hun skal jo have lidt øl med på den lange rejse, fordi hun får brug for lidt næring i det liv, hun skal have efter døden. Det mest vigtige - i hvert fald for den oplyste sjæl eller det oplyste bronzealdermenneske, som har beskæftiget sig med religionen - det var at dele skæbne med solen på solens evige rejse. Dele skæbne med solen, rundt og rundt. Og det skete på solskibet. Vi har forskellige hjælpere af solen. Vi kender Solhesten fra Solvognten for eksempel. Men der er også en slange og en fisk, der hjælper solen. Og så er der ikke mindst Solskibet. Det solskib - kan vi se fra billederne af solskibe på små bronzegenstande - har streger, der markerer mandskabet. Og det mandskab, når det nu engang er mytologiske skibe, må være de døde sjæle. Så vores veninde, danserinden Solveig, der har fået blodforgiftning - for dengang havde man jo ikke penicillin, og det var noget, der var rigtig farligt og kunne være dødeligt, hvis man fik et sår med infektion i - kommer så op på Solskibet. Det kan være, at hun kommer op på Solskibet om dagen, hvor hendes sjæl bevæger sig mod syd, hvor solen er. Så hopper hun op på Solskibet, og så lærer hun at padle. Og hun har jo allerede været med i ritualerne i sit liv, så hun ved godt, hvordan man padler et skib. Hun er lært op til den rolle, hun skal have efter døden. Og så hjælper hun ellers solen rundt. Først om dagen. Og så ved solnedgang er det gennem nattens og underverdenens farlige mørke. Og måske er det netop igennem underverdenens farlige mørke, hvor der er dæmoner og mærkelige kræfter eller net monstre, der kan stoppe solen, at de dødes sjæle bliver af stor betydning. For tænk nu engang, hvis de holdt op med at padle, eller Solskibet blev stoppet. Så ville solen aldrig mere stå op. Så på den måde er vores veninde, Solveig, selv af stor betyd-

ning efter hendes død. Man kan næsten sige filosofisk, når man ser på den tankegang, som ligger i bronzealderen, at døden jo på en eller anden måde får en stor - næsten filosofisk - betydning. For uden de dødes forfædre kan der jo ikke komme liv på jorden for de levende. Man kan sige, at alt liv på jorden er afhængigt af de dødes arbejde igennem underverdenen med at hjælpe solen rundt og rundt. Det er egentlig meget tankevækkende, at der på den måde i bronzealderens samfund også var skabt en respekt for forfædrene. En respekt for de tider, der var før os. Måske en respekt man kunne tænke lidt på i dag også.

Louise: Er det en respekt, som du har taget med videre? Er det noget, som du tænker meget over?

Flemming: Jeg tænker jo på, at man altid skal tænke på historien. Ikke altid tænke i nutid og tænke fremad: Hu hej, hvor det går! Ih, hvor går det fint! Men også tænke lidt på de problemer, som folk havde før os. Og i øvrigt tænke over, hvor vi kommer fra, og hvordan vi er blevet det, som vi er blevet til i dag som samfund. Der går en sti lidt længere nede. Sidst jeg var her i mosen, var der en lille familie lappedykkere, der svømmede lige hen over findestedet fra Veksøhjemene. Det syntes jeg egentlig var helt vildt spændende, fordi lappedykkeren eller svømmefuglen er en hellig fugl i bronzealderen. For det er et af de dyr, ligesom solhesten, der kan hjælpe solen over himlen. Og lappedykkeren er et helt særligt dyr, for den har nogle særlige egenskaber, så den bliver en rigtig god solfugl. For den kan dykke ned under vandet - det vil sige, at den kan være behersker i underverdenen - den kan svømme på overfladen, den kan gå på jorden, og så kan den flyve i himlen. Så den kan alt det, som solen kan. Og samtidig bliver den et symbol på genfødsel. For vi kan se, at lappedykkeren har sine små børn siddende på ryggen. Og når den dykker ned, så kan de små børn faktisk dykke med ned, så det ser ud som om, at den henter børnene nede i underverdenen eller et eller andet. Så på den måde bliver den et symbol på liv og på genfødsel. Og måske har den også været et symbol på solens genfødsel hver morgen. Lappedykkeren der henter sine små børn i underverdenen. Og så ser vi jo dejlige bakker omkring. Ja, og så er der et parcelhuskvarter bagved. Længere ude ser vi lige ud mod Værebros Ådal: En ådal var der før, der ofrede rigtig mange ting helt fra stenalderen til jernalderen. Vi kan lige ane Værebros Ådal ude i horisonten, og bagved er der så masser af gravhøje. Så det er et rigtig oldtidslandskab.

Louise: Fantastisk. Og her er et virkelig smukt lys i dag, synes jeg.

Flemming: Ja, vi er rigtig heldige. Det kan være, at Solveig og de andre har padlet solen godt op, så den har stået godt op her til morgen. For den står jo faktisk stadigvæk op hver morgen, så der er nogen, der sørger for, at der bliver padlet gennem underverdenens mørke. Der er så meget, vi kan lære af Solveigs historie. Vi kan måske også lære, at det ikke altid er givet, at naturen opfører sig sådan, som vi tror. Og vi skal måske også lære, at dem, der kom før os, også havde haft nogle problemer. Og måske hjælper de stadigvæk. Den tanke om forfædrene kan hjælpe os igennem nogle hårde tider også. Det er vel det, der kan være moralen i denne historie. Fortiden har også stor betydning, og det vidste de i bronzealderen. For alle de døde, de hjælper solen rundt og rundt.

Poul: Her slutter historien om akrobatdanserinden fra Grevensvænge. Med hende får døden en mening. For uden død, intet liv. Og det er måske i virkeligheden det, vi skal lære af Solveigs historie: At respektere dem, der kom før os. For uden de dodes sjæle ville solen ikke stå op i morgen, og så ville vi for evigt være i et åndeligt mørke.

Louise: Obscuritas er produceret af Louise Lindblad for Vores Tid med støtte fra Demant Fonden. Redaktør er Rikke Caroline Carlsen. Du kan finde flere podcasts om historie ved at søge på Vores Tid i din podcast-app.